

A Magyar Művészeti Akadémia és a Műcsarnok-ügy a sajtó tükrében

Pápay György – Vass Norbert

2013. április 9.

Elemzések 1.

A Magyar Művészeti Akadémia és a Műcsarnok körül az elmúlt hónapokban kibontakozott politikai és sajtópolémia egyértelműen a jelen kormányzati ciklus egyik legmeghatározóbb kultúrpolitikai vitájának tekinthető. Az Örökség Kultúrpolitikai Intézet nem tartja feladatának, hogy állást foglaljon ebben a vitában, azt azonban igen, hogy a maga eszközeivel reflektáljon annak alakulására. Az alábbi tanulmány a Magyar Művészeti Akadémia ügyének sajtóbeli megjelenését vizsgálja, de nem pusztán a klasszikus tartomelemzés eszköztárával: elsőként a híradásokra támaszkodva felvázolja az ügy kronológiáját, majd annak sajtóreprezentációját elemzi két fő szempont szerint, végezetül pedig az elemzés eredményeit az intézet által készítettett közvélemény-kutatás révén nyert adatok alapján árnyalja.

1. Az MMA-ügy kronologikus áttekintése

A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) köztestületté válásának első állomását az új Alaptörvény 2011. április 25-i elfogadása jelentette, amely kimondja, hogy „Magyarország védi a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia tudományos és művészeti szabadságát” (*Szabadság és felelősség*, X. cikk (3) bekezdés). Az MMA alkotmányba foglalását követően a kormány 2011 júniusában nyújtotta be a Magyar Művészeti Akadémiáról szóló törvényjavaslatot, melyet 2011. július 11-én fogadott el az Országgyűlés (2011. évi CIX. törvény). A törvény többek között az MMA köztestületként való megalakulásáról rendelkezett, mely köztestületnek automatikusan tagjaivá válhattak a korábban egyesületi formában működő Magyar Művészeti Akadémia tagjai.¹ A jogszabály az állami vagyonról szóló törvényt is módosította oly módon, hogy az általa átvállalt közfeladatok ellátása érdekében állami vagyon tulajdonjoga az

1 „Az MMA alakuló közgyűlésén az 1992. január 31-én alapított Magyar Művészeti Akadémia társadalmi szervezet azon tagjai vehetnek részt, akik 2011. január 1-jén rendes tagjai voltak a társadalmi szervezetnek és megfelelnek a 7. § (1) bekezdésben támasztott feltételeknek, és amennyiben erre irányuló szándékukat a törvény hatálybalépését követő 45 napon belül a Szervező Bizottság felhívására és részére írásban kinyilvánítják.” 2011. évi CIX. törvény, 30. § (4) bekezdés.

MMA-ra ingyenesen átruházható legyen.² Ezt a Pesti Vigadó épületének az MMA hasznosításába történő tervezett átadása indokolta.

A művészeti akadémia körül kirobbant politikai és sajtópolemia – némileg leegyszerűsítő rövidítéssel: az MMA-ügy – kezdőpontjaként Balog Zoltánnak, az emberi erőforrások miniszterének 2012. november 2-án, a Hír Televízió *Péntek* 8 című műsorában elhangzott, az MMA mint köztestület tervezett szerepével kapcsolatos kijelentései szolgáltak. A beszélgetés során a miniszter arra tett utalást, hogy a hazai művészeti élet támogatását a művészeti akadémiára kell bízni, s ehhez az MMA számára megfelelő forrásokat és tulajdont kell biztosítani.³ Az elhangzottakat L. Simon László, akkori kultúráért felelős államtitkár 2012. november 5-én az MTI-nek tett nyilatkozatában igyekezett árnyalni, leszögezve, hogy az MMA feladatköre csak korlátozott mértékben bővül a kultúra finanszírozása terén.⁴

Arra, hogy az MMA a Vigadó mellett a Műcsarnok tulajdonjogát is megkaphatja, elsőként az Index utalt november 15-i, majd november 19-i cikkében. Ezek az írások alakították ki azt a később több orgánium által is átvett értelmezési keretet, amely szerint a tulajdonosváltás háttérben

2 „Az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény 36. § (2) bekezdésének e) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

[Állami vagyon tulajdonjoga ingyenesen átruházható]

»e) külön törvény szerinti kiemelkedően közhasznú szervezet javára, az általa átvállalt állami vagy önkormányzati közfeladat ellátásának elősegítése érdekében, valamint a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia javára törvényben vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályban foglalt feladatai elősegítése vagy az általa átvállalt állami közfeladat ellátásának elősegítése érdekében,«”. 2011. évi. CIX. törvény, 34. §.

3 Balog Zoltán a tévéműsorban a következőképpen fogalmazott: „Szerintem a megoldás az az, és mi ebbe az irányba megyünk, hogy ezt minél inkább – most itt szándékosan egy csúnya szót mondok – kiszervezzük ezt az egész történetet. Ott van a Magyar Művészeti Akadémia, mi azt a szervezetet szeretnénk olyanná tenni, mint a Magyar Tudományos Akadémia a tudomány területén, aztán oda kell bemeni a művészeknek, a kultúrembereknek, az íróknak, költőknek, színészeknek, filmeseknek, mindenkinek, és mi oda fogjuk adni nekik az összes támogatást, és akkor majd ők fogják ezt elosztani, és ez egy korrekt, látható rendszer lesz, ők szervezik majd meg autonóm módon a saját támogatásukat. Szerintem ez a jövő, nem az hogy a miniszter meg az államtitkár osztogat, számolgat, eltekintve nyilván a nemzeti intézményektől”. Hír Televízió, *Péntek* 8, 2012. november 2., <http://mno.hu/?v=60295>.

4 L. Simon László közleménye szerint „az átszervezés nem érint mindent, például a Magyar Nemzeti Filmalap vagy a Nemzeti Kulturális Alap forrásait senki nem akarja az MMA alá szervezni. Olyan feladatokra gondolt a miniszter úr, mint például a Nemzet Színésze, vagy az egyéb kiemelkedő jelentőségű, életjáradékkal járó cím odaítélése, finanszírozása.” A közleményt lásd pl. L. Simon: *2,4 milliárd forint a tervezett zárolás a kulturális területen*, Hirado.hu 2012. november 5., http://www.hirado.hu/Hirek/2012/11/05/18/L_Simon_2_4_milliard_forint_a_tervezett_zarolas.aspx.

Fekete Györgynek, az MMA elnökének és Gulyás Gábornak, a Műcsarnok – egyébiránt a jelenlegi kormány által kinevezett – igazgatójának a nézetkülönbsége áll.⁵ A Műcsarnok átadásának tervét hivatalosan a kulturális államtitkárság 2012. november 22-én kiadott közleménye erősítette meg. A közlemény kitért a november 21-i kormányülésen született határozatokra, többek között arra, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) az MMA elnökével közösen 2013. október 31-éig áttekinti a kultúra finanszírozásának hazai rendszerét, valamint hogy a Műcsarnok mint ingatlan 2013. január 1-jétől az MMA tulajdonába kerül, és a köztisztület egyetértési jogot kap a feladatellátás szakmai kérdéseiben.⁶

A november 21-i kormányülésen született döntéseknek megfelelően az EMMI 2012. november 23-án benyújtotta „a Magyar Művészeti Akadémia kultúrstratégiai szerepének megerősítése érdekében szükséges törvénymódosításokról, valamint egyéb kulturális tárgyú törvények módosításáról” szóló törvényjavaslatot (2012. évi CCXXI. törvény). A kisebb kulturális salátatörvénynek tekinthető javaslat az akademikusok számára 200-ról 250 főre emeléséről és az akadémia tagjainak folyósított életjáradékról rendelkezett, de nem tartalmazott a Műcsarnokra vonatkozó rendelkezést. Az Országgyűlés Kulturális és Sajtóbizottságának 2012. november 26-i ülésén azonban, melyen a törvényjavaslat általános vitára

5 Lásd FÖLDES András, *Ultrakonzervatív akadémiaira bízna a kormány a kultúrát*, Index.hu 2012. november 15., http://index.hu/belfold/2012/11/15/ultrakonzervativ_akademiaira_bizna_a_kormany_a_kulturat/, valamint Uő., *A Makovecz-akadémia megkaphatja a Műcsarnokot*, Index.hu 2012. november 19., http://index.hu/belfold/2012/11/19/a_makovecz-akademia_megkaphatja_a_mucsarnokot/. A cikkek interpretációja szerint a Műcsarnok-ügy alapja egyrészt az, hogy Fekete György és Gulyás Gábor nem tudott megegyezésre jutni a Műcsarnokba tervezett Makovecz Imre-életműkiállítás illetően, másrészt pedig a Műcsarnokban 2012. augusztus 2. és október 14. között bemutatott *Mi a magyar?* című tárlat, melyet Fekete György állítótól „a nemzeti blaszfémia kategóriájába sorolhatónak” nevezett.

6 A közlemény vonatkozó részének pontos szövege: „A november 21-ei kormányülésen döntés született arról is, hogy 2013. október 31-ig az EMMI a köztisztület elnökének bevonásával megvizsgálja a kulturális mecenatúra rendszer működését a Nemzeti Kulturális Alap, a Nemzeti Filmalap, a Bethlen Gábor Alap, a Nemzeti Együttműködési Alap kulturális valamint a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap filmes pályázati forrásai tekintetében. A kormány határozata értelmében a Műcsarnok, mint ingatlan a Magyar Művészeti Akadémia tulajdonába kerül 2013. január 1-jétől. Az azt jelenleg működtető Műcsarnok Nonprofit Kft. tulajdonosi jogait viszont a jövőben is a Magyar Állam gyakorolja. Ugyanakkor a Műcsarnok Nonprofit Kft. tulajdonosi joggyakorlója vállalja, hogy 2013-ban a feladatellátás művészeti és tartalmi kérdéseiben egyetértési jogot biztosít a Magyar Művészeti Akadémiának.” *A Magyar Művészeti Akadémiát érintő változások*, Kormany.hu 2012. november 22., <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-minisztériuma/kulturaert-felelos-allamtitkarsag/hirek/a-magyar-muveszeti-akademiart-erinto-valtozasok>.

való alkalmasságát tárgyalták, Hammerstein Judit, az EMMI helyettes államtitkára – Hiller István MSZP-s képviselő kérdésére – megerősítette a Műcsarnok átadásával kapcsolatos kormányzati szándékot.⁷ Ugyanezen a napon Gulyás Gábor, a Műcsarnok igazgatója benyújtotta lemondását az intézmény tulajdonosának, a Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodási (MNV) Zrt.-nek.⁸

A Magyar Demokrata 2012. november 21-i számában interjú jelent meg Fekete Györggyel az MMA szerepéről, melyben a köztisztviselő elnöke egyes magyar művészek külföldi nyilatkozataival kapcsolatban a következő kijelentést tette: „Azzal számolnunk kell, hogy például Konrád Györgyöt is magyarnak tekintik külföldön, bármit is mond rólunk.”⁹ Ezt követően az Index készített videointerjú Fekete Györggyel, melyet 2012. november 30-án *Fütyülök erre a demokráciára* címmel tett közzé. Az interjúban elhangzottak széles nyilvánosságot kaptak, és jelentős mértékben hozzájárultak az MMA-ügy „ügygé” válásához, bár hozzá kell tenni, hogy a későbbi hivatkozások és az eredeti közléshez írt bevezető is kontextusukból kiragadva idézték a művészeti akadémia elnökének szavait.¹⁰ A Műcsarnok tervezett átadásának híre, Gulyás Gábor lemondása és Fekete György ellentmondásos nyilatkozatai kiterjedt tiltakozási hullámmot generáltak a közéleti és a művészeti szférában.

A tiltakozás részben hagyományos formákat öltött, ilyen például a 2012. december 12-én kiadott szolidaritási nyilatkozat, amelyben hatvan

7 Lásd *Jegyzőkönyv az Országgyűlés Kulturális és sajtóbizottságának 2012. november 26-án, hétfőn, 11 óra 31 perckor a Képviselői Irodaház V. emelet 569. számú tanácstermében megtartott üléséről*, 7., <http://www.parlament.hu/biz39/bizjvk39/KSB/1211261.pdf>.

8 Gulyás Gábor sajtóközleményében a következőképpen fogalmazott: „Mivel a Műcsarnok működési rendjének megváltozása nem teszi lehetővé, hogy a munkámat szuverén módon folytassam tovább, erkölcsi kötelességem a megbízatásomról lemondani.” A közleményt lásd pl. *A Műcsarnok igazgatójának sajtóközleménye*, Litera.hu 2012. november 26., <http://www.litera.hu/hirek/a-mucsarnok-igazgatojanak-sajtokozlomenye>.

9 FEHÉRVÁRY Krisztina, *Karakteresen nemzeti*, Magyar Demokrata 2012. november 21., 25–27, http://www.demokrata.hu/ujsgacikk/karakteresen_nemzeti/.

10 Az Index cikke a következőképpen vezeti fel a videointerjú: „A Magyar Művészeti Akadémia nevű, jobboldali érzelmű művészeket tömörítő szervezetre bízta a kormány a hazai kultúra ügyeit. Az alkotmányba is beleírt akadémia vezetője, Fekete György nem hisz a demokráciában, állítja.” Magában az interjúban ezzel kapcsolatban a következő hangzik el: „Kérdő: – A modern demokráciának az a lényege, hogy ez a kettő... [ti. állam és egyház elválik egymástól] Fekete György: – Erre a modern demokráciára én fütyülök, mert ez nem modern és nem demokrácia. Nem demokrácia, mert kisebbségi uralmat akar a többség uralma fölé helyezni.” *Fütyülök erre a demokráciára*, Index.hu 2012. november 30., http://index.hu/video/2012/11/30/futyulok_erre_a_demokraciara/.

művész és közszereplő – köztük a kormányoldalhoz soroltak is – állt ki a Műcsarnok lemondott igazgatója mellett.¹¹ Ennél rendhagyóbb a művészi jellegű tiltakozások sorozata, amely a Műcsarnok alagsori kiállítótermében, a Mélycsarnokban december 8-án megnyílt Banksy-kiállításra készült Fekete György-graffitivel, valamint Bukta Imre december 13-i műcsarnokbeli performanszával vette kezdetét, majd számos további performansz-jellegű eseménnyel és MMA-ellenes alkotással folytatódott. Mindezt még hangsúlyosabbá tette az internetes mémek – online felületeken replikálódó és mutálódó humoros, illetve ironikus tartalmak – éppen felfutó divatja: egyfelől az MMA kritikusai használtak fel ismert mémeket, s jártak például Gangnam Style-táncot a Műcsarnokban, másfelől számos, az MMA elnökével kapcsolatos grafika és rövid videó látott napvilágot (itt érdemes utalni az elhíresült letölthető Fekete György-álarcra is).¹² December közepétől pedig már az MMA több tagja is kritikával illette az akadémia vezetését.

2012. december 12-én Fehér László képzőművész bejelentette, hogy kilép az MMA-ból, majd ugyanezen a napon Nagy József táncművész, az MMA levelező tagja is jelezte kilépési szándékát.¹³ 2012. december 15-én független művészek demonstrációjától kísérve megtartották az MMA közgyűlését, melyen az aláírók kérése ellenére nem olvasták fel a köztestület vezetésével szemben kritikát megfogalmazó MMA-tagok – Bukta Imre, Deim Pál, Farkas Ádám, Fehér László, Jovián György, Lovas Ilona, Orosz István, Keserű Katalin és Novák Ferenc – nyílt levelét, valamint a kilépési szándékát bejelentő Ekler Dezső építész levelét.¹⁴ A közgyűlést követően kilépett az MMA-ból Bukta Imre képzőművész, Novák Ferenc koreográfus, Korniss Péter fényképész, a közgyűlésen felvett tagok közül Tompa Gábor színházi rendező és Cserhalmi György színész, Rost Andrea operaénekes pedig tagságának felfüggesztését kérte. 2013 januárban további

11 Lásd Szolidaritási nyilatkozat Gulyás Gábor, a Műcsarnok lemondott igazgatója mellett, <http://szolidaritasi.nyilatkozat.wordpress.com/>.

12 A művészi jellegű tiltakozási formákhoz lásd FÖLDES András, *Fekete György meghívta a művészeket*, Index.hu 2013. január 24., http://index.hu/belfold/2013/01/24/fekete_gyorgy_beindította_a_magyar_muveszeket/.

13 Lásd pl. FÖLDES András, *Fehér László kilépett a Művészeti Akadémiából*, Index.hu 2012. december 12., http://index.hu/belfold/2012/12/12/feher_laszlo_kilepett_a_muveszeti_akademiabol/.

14 Lásd pl. FÖLDES András, *Botrány a művészeti akadémia közgyűlésén*, Index.hu 2012. december 15., http://index.hu/belfold/2012/12/15/botrany_a_muveszeti_akademia_kozgyulesen/.

két kilépésre került sor: január 5-én Kaján Tibor karikaturista, majd január 23-án Szakonyi Károly Kossuth-díjas író távozott a köztestületből.¹⁵

Elsőként a Népszabadság Online (NOL) adott hírt arról, hogy Szakonyi Károly kilépését követően az MMA elnöksége – Ács Margit, Dévényi Sándor, Jankovics Marcell és Sára Sándor – arra kérte Fekete Györgyöt, hogy az akadémia presztízsének megóvása érdekében mondjon le az elnöki posztról.¹⁶ Ezt később Fekete György is elismerte, aki a *Heti Válasznak* adott interjúban elmondta, 2014 novemberéig tartó mandátumát mindenképpen kitölti, de azt követően már nem aspirál a köztestület vezetésére.¹⁷ Ugyanezen interjúban Fekete György többek között arra is utalt, hogy az MMA nem készül szerepet vállalni a hazai filmgyártás finanszírozásában. Ennek megerősítése azért lehetett szükséges, mert Andrew G. Vajna, a magyar filmszakma megújításáért felelős kormánybiztos 2013. február 4-én az ATV-ben úgy nyilatkozott, hogy „feláll és hazamegy”, ha a filmes területet is az MMA alá sorolják.¹⁸

Szintén a NOL adott először hírt L. Simon László kultúráért felelős államtitkár küszöbön álló leváltásáról. A hivatalos bejelentés előtt négy nappal, 2013. február 11-én megjelent sajtóértesülés arra tett célzást, hogy a döntés az MMA-üggyel is összefüggésben lehet.¹⁹ Ugyanezen a napon, a NOL híradását megelőzően jelent meg az Index tudósítása arról, hogy az államtitkár felügyelete mellett lecserélték a Vigadó felújításáért felelős Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány (MSZA) vezetését, és az MMA által delegált kuratóriumi tagok helyett újakat jelöltek.²⁰ Az

15 A kilépések összegzéséhez lásd pl. *Kilép egy Kossuth-díjas író is az MMA-ból*, Hvg.hu 2013. február 24., http://hvg.hu/kultura/20130124_Kossuthdijas_iro_is_kilep_az_MMAbol.

16 Lásd *Önként távozik? Fekete György lemondását kéri az akadémia*, NOL.hu 2013. január 29., http://nol.hu/kult/magatol_mond_ma_le_vagy_lemondjatjak_fekete_gyorgyot_.

17 Lásd STUMPF András, „Az egyházat már miért ne lehetne bírálni?”, *Heti Válasz* 2013. február 14., 22.

18 Lásd *Andy Vajna lemondhat, ha a kormánynak nem tetszik a rendszer*, ATV.hu 2013. február 4., http://atv.hu/cikk/20130204_andy_vajna_lemondhat_ha_a_kormany_nem_tetszik_a_rendszer?source=hirkereso.

19 „A lapunkhoz kiszivárgott hírek szerint L. Simon László »az erdélyi fafaragóktól a belvárosi művészvilág prominensein keresztül a magaskultúra kiváló ismerője« – ezt elismerik a tárcánál és az államtitkárságán is. A bizalom állítólag azért rendült meg benne, mert »nem tudott azonosulni a hivatalos kultúrkampf megjelenésével. A Magyar Művészeti Akadémiáról szóló törvényt megszavazta, de megvan a »magánvéleménye« Fekete Györgyről – tudtuk meg.” CSUHAJ Ildikó, *L. Simon László a felmentés határán*, NOL.hu 2013. február 11., http://nol.hu/belfold/1_simon_laszlo_a_felmentes_hataran.

20 FÖLDES András, *Kirakták az MMA-t a Vigadó alapítványából*, Index.hu 2013. február 11., http://index.hu/belfold/2013/02/11/kiraktak_az_mma-t_a_vigado_alapitvanyabol/.

egybeesés miatt a sajtó a két ügyet összekapcsolta,²¹ de távozását követően L. Simon László cáfolta, hogy menesztésének és az alapítványnál lezajlott vezetőváltásnak köze lenne egymáshoz, tekintettel arra, hogy az utóbbi nem történhetett volna meg az MSZA alapítói jogait gyakorló emberi erőforrás miniszter jóváhagyása nélkül.²²

Az egyértelműnek látszó kormányzati szándék ellenére a Műcsarnok tulajdonosváltásáról rendelkező jogszabály elfogadása a törvényhozásban jelentősen lelassult. Az Emmi 2012. december 28-án nyújtotta be „a Magyar Művészeti Akadémia működésével kapcsolatos egyes kérdésekről” szóló törvényjavaslatot, amely az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény módosítása révén a Vigadó és a Műcsarnok épületének az MMA tulajdonába történő térítésmentes átadásáról rendelkezett, elidegenítési tilalmat mondva ki az így átruházott ingatlanokra.²³ A törvényjavaslat vitáját a 2013. tavaszi ülésszakban, február 25-én kezdte meg az Országgyűlés, és március 5-én került sor a módosító javaslatokról történő szavazásra. Az elfogadott módosító javaslat nem az MMA részére átadni kívánt intézményeket, hanem a törvényjavaslat által megnyitott vagyontörvény egyéb szakaszait érintette. Ezt azonban szokatlan módon a Parlament következő ülésén, majd a rá következőkön sem követte zárószavazás; a kézirat lezárásakor az Országgyűlés még nem fogadta el a törvényt.

Az MMA-ügyet tekintve jelenleg további két kérdés mondható lezáratlannak. Az egyik a Műcsarnok igazgatói posztjával kapcsolatos. Gulyás Gábor 2012 novemberében benyújtott lemondását az MNV Zrt. hivatalosan nem fogadta el, az igazgató pedig 2013. február 24-én a Kossuth Rádió *Gondolatjel* című műsorában úgy nyilatkozott, hogy mégsem állt elő az a helyzet, ami miatt lemondását kezdeményezte, mivel a Műcsarnokkal kapcsolatban beterjesztett törvényjavaslatban nem szerepel az MMA egyetértési joga művészeti és szakmai kérdésekben.²⁴ A feszültség ezzel együtt továbbra is fennáll a Gulyás Gábor által képviselt kurátori

21 Lásd pl. *Leváltanák posztjáról L. Simon Lászlót?*, Mno.hu 2013. február 11., <http://mno.hu/grund/levaltanak-posztjarol-l-simon-laszlot-1138167>.

22 Lásd pl. ATV, *Szabad szemmel*, 2013. 02. 24., http://atv.hu/videoar/20130225_a_kulturharc_folytatodik.

23 Lásd T/9634. számú törvényjavaslat a Magyar Művészeti Akadémia működésével kapcsolatos egyes kérdésekről, <http://www.parlament.hu/irom39/09634/09634.pdf>.

24 Lásd pl. *Gulyás Gábor úgy megy, hogy mégis marad?*, Artportal.hu 2013. február 25., http://artportal.hu/aktualis/hirek/guly_s_g_bor_gy_megy_hogy_m_gis_marad.

szemléletmód és a majdani tulajdonos MMA-t vezető Fekete György által szorgalmazott szalonjellegű kiállítások koncepciója között. A másik nyitott kérdés, hogy lesz-e valamilyen jogkövetkezménye Szabó Máté alapjogi biztos az ügyben tett indítványának. Az ombudsman ugyanis úgy ítélte meg, ellentétes az Alaptörvényben deklarált művészeti szabadsággal, hogy a művészeti köztestület tagjai döntően egy civil szervezetből kerültek ki, valamint hogy az MMA maga határozza meg a tagság kritériumait, ezért 2013 februárjában az Alkotmánybírósághoz fordult a vonatkozó rendelkezések megsemmisítését kérve.²⁵

2. Az MMA-ügy sajtórepresentációja

Mint azt a fenti kronológia is mutatja, a politikai sajtó – beleértve mind a hagyományos, mind az online médiumokat – nagy érdeklődést mutatott az MMA-ügy iránt, sőt aktívan részt vett annak felépítésében. Az országos napi- és hetilapok, a közszolgálati médiumok, a közéleti tévécsatornák (Hír TV, ATV) és a nagyobb online hírportálok rendszeresen beszámoltak a művészeti akadémiával és a Műcsarnokkal kapcsolatos aktuális fejleményekről. A kérdés megjelent a blogoszférában és a közösségi oldalakon is: közéleti és kulturális blogok egyaránt foglalkoztak a témával, kapcsolódó Facebook-csoportok alakultak, és a mémgenerálás korábban említett jelensége is hozzájárult az MMA-ügy számottevő internetes jelenlétéhez. Mindez azt a percepciót erősíthette a fenti orgánumok olvasóinak, illetve közönségének körében, hogy kiemelt közéleti jelentőségű kérdéssel állnak szemben.

Egyfelől az MMA-ügy kultúrpolitikai jelentősége vitathatatlan, mivel olyan kulturális kérdésről van szó, amely szokatlanul erőteljes sajtórepresentációval bír, főként a politikai sajtó vonatkozásában. Ráadásul az ügy abból a szempontból is figyelemreméltó, hogy a sajtóbeli megítélésére nem az egyszerű kormánypárti–ellenzéki polarizáció jellemző. Másfelől viszont kérdéses, hogy valóban széles közfigyelemre számot tartó ügyről

25 Lásd pl. *Ombudsman: alkotmányértő az MMA-ról szóló törvény*, Hvg.hu 2013. február 3., http://hvg.hu/kultura/20130203_ombudsman_mma_alkotmanyserto.

van-e szó. Ugyanis amennyiben nem a politikai sajtót tekintjük, hanem a kereskedelmi és bulvármédiumokat, a kérdés jelenléte már korántsem mondható számottevőnek. Az alábbi elemzés elsősorban e két fő állítás alátámasztására törekszik: egyfelől az MMA-ügy jelenlétének mértékét kívánja érzékeltetni a politikai sajtóban, másfelől – kontrasztként – ezen jelenlét jóval csekélyebb voltát, illetve esetenkénti hiányát a kereskedelmi médiumok híradásaiban.

Az elemzés viszonylag széles intervallumot fog át, a 2012. november elejétől 2013. február végéig terjedő időszakot, ezért szükségképpen feltételez bizonyos módszertani lehatárolásokat. Az MMA-ügy megjelenése a politikai sajtóban – különösen ha az online orgánumokat is figyelembe vesszük – igen szerteágazó; az alábbi elemzés az áttekinthetőség kedvéért a fontosabb politikai hetilapokban megjelent közlésekre fókuszál, abból az előfeltevésből kiindulva, hogy a hetilapok egyfajta desztillátumát kínálják a napi hírfolyamnak, s a nagyobb jelentőségre szert tett ügyeket képezik le. Ez a megközelítés, bár nem ad teljes képet az MMA-ról megjelent híradások összességéről, jól kirajzolja a főbb tendenciákat. A kereskedelmi médiumok esetében ezzel éppen ellentétes problémával, a híradások meglehetősen csekély számával kell szembenézni, ezért más metodológiára van szükség: az elemzés ezen a területen elsősorban a két nagy kereskedelmi televízió hírműsoraira összpontosít.

2.1. Címlapon az MMA: politikai hetilapok

A vizsgált időszakot tekintve elmondható, hogy az MMA-ügy 2012 novemberének második felétől jelenik meg a politikai hetilapokban. Elsőként a kormányoldalhoz közelebb álló két lap, a *Heti Válasz* és a *Magyar Demokrata* foglalkozik a kérdéssel november 21–22-én – az utóbbiban közölt Fekete György-interjú maga is hozzájárult az ügy felfutásához –, míg az ellenzékhez közelebb álló lapok közül ezen a héten egyedül az *Élet és Irodalom* szentel figyelmet ennek a témának. November utolsó és december első hetében az ügy már a legtöbb politikai hetilapban megjelenik, és 2013. február végéig rendszeresen szerepel ezen orgánumok napirendjén. Az alábbi áttekintés a *Magyar Demokrata*, a *Heti Válasz*, az

Élet és Irodalom, a Magyar Narancs, a Heti Világgazdaság (HVG), valamint a 168 Óra hasábjain közölt, az MMA-ügyet valamilyen formában érintő írásokat összegzi (az egyes lapok tárgyalása az ügy első megjelenésének sorrendjében történik).

A Magyar Demokratában november 21-én interjú szerepel Fekete Györggyel, amit az újság címlapja is jelez. A lap november 28-án rövid híradást közöl a Vigadó tulajdonjogának átadásával kapcsolatos döntésről (*Döntöttek az MMA-ról*), december 20-án pedig beszámolót az MMA közgyűléséről (*Megosztott MMA*). Az MMA-ügy érintőlegesen ugyan, de felbukkan a január 2-án Vidnyánszky Attilával, a Nemzeti Színház újonnan megválasztott igazgatójával, valamint január 16-án L. Simon László kulturális államtitkárral készült interjúkban, továbbá központi kérdése a február 20-án Jankovics Marcellal, az MMA elnökségi tagjával készült interjúnak (*Csak a politika provokál – Jankovics Marcell a Magyar Művészeti Akadémiáról és Fekete Györgyről*), amelynek kapcsán a címlapon is megjelenik.

A Heti Válasz november 22-i cikke (*Kenyérkampf – Politikával átszőtt kulturális megszorítás?*) a kulturális élet finanszírozásával, Balog Zoltán miniszternek a Hír TV *Péntek* 8 című műsorában tett kijelentéseivel és az ezzel kapcsolatos reakciókkal, valamint a Műcsarnok átadásának tervével foglalkozik. December 6-án szintén hosszabb cikk foglalkozik a Műcsarnok kérdésével (*Akadémiai székfoglalás – Váltás a Műcsarnok élén*), ami a címlapon fő témaként jelenik meg. December 13-án a lap Szörényi Leventével készít interjút (*„Elegem van” – Szörényi Levente a kultúra kurzuslovagjáról*), amely szintén hangsúlyos címlapmegjelenést hoz, s amelyben az MMA-ról a „jobboldali kultúrharc” összefüggésében esik szó. December 20-án Balog Zoltán miniszterrel, január 10-én Rockenbauer Zoltánnal – 2000–2002 között a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának vezetője – készült interjú szerepel; az MMA szerepe mindkét írásban előkerül, az előbbiben pozitívabb, az utóbbiban konfliktusosabb jelleggel. A január 24-én közölt L. Simon László-interjúban a kérdés csak érintőlegesen bukkan fel, majd az interjúk sorát egy Fekete Györggyel folytatott beszélgetés zárja február 14-én, amely a címlapon is hangsúlyosan megjelenik (*Miért nem mond le?*).

Az Élet és Irodalom (ÉI) november 23-án *A Műcsarnok elrablása* címmel közöl hosszabb riportot, majd november 30-án *Zsákmány és kiszervezés* címen foglalkozik a témával. December 7-én a lap a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) vezetőségének tiltakozását jelenteti meg Fekete Györgynek a Demokratában tett kijelentéseivel kapcsolatban. December 14-én Schilling Árpád *Tessék politizálni!* című írása utal az MMA-ügyre, majd december 20-án Szilágyi Ákos foglalkozik vele *Übü az Akadémián* címmel. A lap január 4-én Schilling Árpád *A kultúra válsága* című írását közli, valamint Rockenbauer Zoltánnak és György Péternek a Műcsarnokban 2012 decemberében rendezett konferencián elhangzott, az MMA-ügyet is tárgyaló előadását. A január 18-i számban *A hetvenkedő katona* című írás L. Simon László menesztésével foglalkozik, ennek összefüggésében hangsúlyosan tárgyalva az MMA-ügyet és a Műcsarnok átadásának tervét. Február 15-én az ÉI a SZIMA vezetőségének újabb nyilatkozatát közli a témában, amely a címlapon is megjelenik.

A Magyar Narancs november 29-én *Be is zárhatták volna – A Műcsarnok elbitorlásáról* címmel hosszabb írást közöl, amely a címlapon is megjelenik. A lap december 6-án és december 20-án szerkesztőségi cikkben foglalkozik az MMA-üggyel (*Levél az MMA-hoz; Művészi kérdésekről*), s a december 20-i számban Fekete György-pályakép is szerepel *A Feketeország – Fekete György pályájának első fele: hányattatásai a kommunizmusban* címmel. A január 24-én megjelent *Fekete György, a függetlenek mecénása – Pénzosztás az MMA-nál* című hosszabb írás a 2012-ben az MMA által pályázati úton kiosztott kulturális támogatásokkal foglalkozik, s ez a címlapon is helyet kap. A lap január 31-én újabb, az MMA-üggyel foglalkozó szerkesztőségi cikket publikál *Tartson ki, György!* címmel.

A HVG december 1-jén hosszabb cikkben foglalkozik az MMA-üggyel (*Deus ex machináció – Kiváltságos Művészeti Akadémia*), amely Balog Zoltánnak és Fekete Györgynek a kulturális területtel kapcsolatos kijelentéseire, Gulyás Gábor lemondására és a Műcsarnok tervezett átadására tér ki. 2012-ben ezen kívül egy említés található még a lapban: december 22-én *Az év krónikája* című írásban az év legfontosabb kulturális vonatkozású eseményei között szerepel „a Műcsarnok lenyúlása”. Január 5-én a lap ismét hosszabb írást szentel az MMA-ügynek és a kormányzat kultúrpolitikájának (*Körmagyar – Kultúrharc minden fronton*), Fekete Györggyel a cím-

lapon. Február 23-án pedig L. Simon László menesztésével összefüggésben esik szó az MMA-ról (*A kő marad – Átszervezett erőforrástárca*).

A 168 Óra december 6-án címlapon hozza az ügyet, s a lapban két írás is szerepel *Orbán magánminisztériuma*, valamint *Fekete Akadémia – Egy interjú halála* címmel, mely utóbbi egy elmaradt Fekete György-interjú-ról is beszámol. December 20-án két rövidebb utalást találunk az *Amorál – Két dísz Mindenki Karácsonyfájáról rosszkedvünk telén* című jegyzetben és a lap Bukta Imre-kiállításajánlójában. Január 3-án a *Karantén* című írás foglalkozik az MMA-val és Fekete Györggyel. Január 10-én interjú jelenik meg Schilling Árpád színházi szakemberrel az ÉS-beli írásai kapcsán – a címlap is jelzi, *A kultúrharc cinkosai* címmel –, valamint az MMA-ból kilépő Tompa Gáborral. Január 17-én a szintén kilépő Novák Ferencsel, január 24-én a kételyeinek hangot adó Szakonyi Károllyal készült interjú szerepel. A január 31-i szám már Szakonyi Károly kilépéséről tudósít, s ugyanitt szerepel egy Görgey Gábor volt kulturális miniszterrel a témában készült interjú is, amit a címlap is jelez. A lap február 7-én Ferencz Győző íróval, a SZIMA ügyvezető elnökével, február 14-én pedig Mohácsi János rendezővel készített az MMA-val kapcsolatos interjút, az utóbbi címlapon is szerepel. Február 21-én az L. Simon László leváltásával foglalkozó cikk utal az MMA-ra (*Teher alatt nő a habitus*), valamint az akadémiából szintén kilépett Bukta Imrével olvasható interjú.

A fenti megjelenések számszerűsítve a következőképpen összegezhetők:

Vizsgált hetilapok	Az MMA-ügyhöz kapcsolódó írások	Az MMA-ügy megjelenései a címlapokon*
Magyar Demokrata	6	2
Heti Válasz	7	3
Élet és Irodalom	9	1
Magyar Narancs	6	2
HVG	4	1
168 Óra	15	4
Összesen	47	13

* Nem tekinthetők az MMA-hoz kapcsolódó címlap-megjelenésnek azon interjúk (pl. Vidnyánszky Attila, L. Simon László) vagy hosszabb elemző írások (Schilling Árpád) címlapon történő megjelenései, amelyek csak érintőlegesen foglalkoznak az MMA-üggyel, ezért a fenti összegzésben ezek nem szerepelnek.

Az első hetilapbeli megjelenésektől 2013. február végéig 15 hét telt el, de a karácsonyi időszak miatt célszerű 14 héttel számolni. Az MMA-ügy említési gyakorisága a 168 Óra esetében a legmagasabb (15 alkalom), a HVG esetében a legalacsonyabb (4 alkalom), a többi lapról pedig elmondható, hogy a 14 hetet tekintve átlagosan kétheti gyakorisággal kapcsolódtak a témához (6–9 alkalom). Az MMA-ügy minden lap esetében megjelent a címdalán – a HVG és az ÉS kivételével többször is –, a Demokratát leszámítva pedig mindegyik lap közölt hosszabb, elemző jellegű írást vagy írásokat az ügyről. A Demokratában, a Heti Válaszban és a 168 Órában több, a kérdéssel közvetlenül foglalkozó nagyinterjú is szerepelt, míg kapcsolódó publicisztikát az ÉS, a Magyar Narancs és a 168 Óra közölt. Műfaji szempontból az ÉS-ben közölt konferencia-előadások tértek el legjobban a többi lapban szereplő írásoktól, tematikailag pedig Urfi Péter Magyar Narancs-beli cikke az MMA által nyújtott kulturális támogatásokról (*Fekete György, a függetlenek mecénása*).

Az MMA-ügy megítélését tekintve szembetűnő a negatív értékelések túlsúlya. Ez részben az ellenzékhez közelebb álló hetilapok – ÉS, Magyar Narancs, HVG, 168 Óra – nagyobb arányából adódik, de nem kizárólagosan. Az ellenzékhez közelebb álló lapok elemző és publicisztikai írásai mondhatni természetes módon kritikusan viszonyulnak a kérdéshez, a megszólaltatott interjúalanyok pedig vagy ellenzéki beállítottságúak, vagy az MMA-ból kilépett alkotók köréből kerülnek ki (168 Óra). Az MMA-ügy azonban a hetilapokban már a kezdetektől éles kultúrpolitikai vitaként képződik le, olyan konfliktushelyzetként, amelyről a kormányoldalhoz közelebb álló lapokban sem lehetséges kizárólag pozitív módon tudósítani. A Demokratában a vizsgált időszak elején közölt Fekete György-interjút leszámítva az MMA-kérdés még a pozitív megnyilatkozásokban is mint konfliktusos ügy jelenik meg, az interjúalanyok kénytelenek ekként viszonyulni hozzá, ezért legfeljebb ezen konfliktus tompítására, mesterségesen gerjesztett voltának kimutatására vállalkozhatnak (lásd a Balog Zoltánnal, Jankovics Marcellal vagy Vidnyánszky Attilával készült interjúkat).

Az ügy megítélése a kormányoldalhoz közelebb álló sajtóban azonban ennél jóval összetettebb. A Heti Válaszban megjelent elemzések nem mentesek a kritikai észrevételektől – erre már az írások címe is utal –, és

az itt megszólaltatott interjúalanyok között is van olyan, aki határozott kritikát is megfogalmaz az akadémia létrejöttével vagy annak vezetésével kapcsolatban (Szörényi Levente, Rockenbauer Zoltán). Érdekes összevetni továbbá a Demokratában és a Heti Válaszban olvasható Fekete György-interjüket: míg az akadémia elnöke az előbbiben a MMA-val kapcsolatos terveiről beszél, s kezdeményező pozícióból mintegy maga irányítja a beszélgetés menetét, addig az utóbbiban szinte védekező pozícióban szerepel, s jóval „keményebb” újságírói kérdésekre kell megfelelnie. Mindez persze a két interjú időzítéséből – az egyik az ügy kezdőpontján, a másik annak kibontakozását követően készült – és az eltérő újságírói szerepfelfogásból is adódik, de a Heti Válasz-interjú ezzel együtt is jól illeszkedik a lapra jellemző tendenciába, amely az ügyet erősen konfliktusos jellegűnek láttatja, és a kormányoldali értelmiség megszottságát érzékelteti ebben a kérdésben.

Összességében elmondható, hogy a tárgydőszakban az MMA-ügy nagy gyakorisággal (átlagosan kéthetente) és hangsúlyosan (címlap-megjelenségek) szerepelt a vizsgált politikai hetilapokban. Az ügy megítélése túlnyomórészt negatív, ami részben konfliktusos jellegének tudható be, azonban míg az ellenzékhez közelebb álló lapok egyöntetűen negatívan viszonyultak a kérdéshez, addig a kormányoldalhoz közelebb álló lapok viszonyulása korántsem volt egyöntetűen pozitív. Mindebből messzemenő következtetéseket nem lehet levonni a politikai sajtó egészére nézve, ha viszont elfogadjuk azt az előfeltevést, hogy a hetilapok szintjén csak a napi sajtóban hangsúlyosabban jelen lévő ügyek képződnek le – legalábbis olyan rendszerességgel, mint az MMA-ügy –, akkor jogosan állíthatjuk, hogy ebben az esetben is kifejezetten hangsúlyos ügyről van szó. Úgy tűnik tehát, hogy a hetilapok kvantitatív vizsgálata megerősíteni látszik azt a percepciót, amely az MMA-ügy erőteljes politikai sajtóbeli reprezentációjával kapcsolatos, valamint részben azt is, amely szerint az ügy sajtóbeli megítélésére nem egyszerűen a megszokott kormánypárti–ellenzéki polarizáció jellemző.

2.2. Párhuzamos tájékoztatási univerzumok: kereskedelmi híradók

A MMA-ügy megjelenése a politikai sajtó körén kívül eső híradásokban magától értetődően kevésbé hangsúlyos, az aránybeli különbségek azonban tanulságosak lehetnek. Ezek szemléltetésére az alábbiakban az RTL Klub és a TV2 híradóinak vizsgálata szolgál, amelyek mellé – afféle kontrollként – célszerű odaállítani az M1 híradóját is, mivel így teljesebb képet kaphatunk a legtöbb háztartásban fogható tévécsatornák híradásairól. A két kereskedelmi médiaszolgáltató néhány hónapja indult új adói – az RTL 2 és a Super TV2 – viszont nem szerepelnek az elemzésben, mert bár országos csatornákról van szó, műsorterjesztési okok miatt ezek anyacsatornáikhoz képest jóval kisebb eléréssel és ismertséggel bírnak. Az elemzés a tárgyalta csatornák online archívumaiban hozzáférhető adások alapján készült.

A vizsgált időszakban az RTL Klub híradója három alkalommal említi az MMA-t. 2013. február 3-án néhány mondatos rövid hír tájékoztat arról, hogy Szabó Máté, az alapvető jogok biztosa az Alkotmánybírósághoz fordult a művészeti akadémia ügyében; a híradás utal az MMA közgyűlésén lezajlott demonstrációra, valamint arra is, hogy több neves művész kilépett a szervezetből. 2013. február 12-én sajtóhírekre hivatkozva szintén rövid hír foglalkozik L. Simon László lehetséges menesztésével, melyet – az Origo hírportál értesülését idézve – az RTL Klub híradója is összefüggésbe hoz az államtitkár és Fekete György állítólagos konfliktusával. 2013. március 13-án egyperces tudósítás szerepel a Hégető Honorkadíj átadását megelőző kerekasztal-beszélgetésről, melyen L. Simon László, Karácsony Gergely és Kerényi Imre vett részt. A csatorna beszámol arról, hogy Karácsony Gergely szerint az államtitkár az MMA-ügybe bukott bele, majd bevágás szerepel L. Simon Lászlóról, aki kijelenti, hogy államtitkárként van jelen a rendezvényen. Érdeemes hozzátenni, hogy a Hégető Honorkadíjat az RTL Klub által létrehozott alapítvány adja ki, ami hozzájárulhatott az ezen az eseményen elhangzottakra irányuló valamivel nagyobb figyelemhez.

Míg az RTL Klub híradója, ha csekély számban és terjedelemben is, de foglalkozott az ügygel, addig a vizsgált időszakban a TV2 *Tények* című

műsora egyetlen alkalommal sem említi az MMA-t. Ha a politikai sajtó felől tekintünk erre az adatra, kifejezetten meglepőnek tűnhet, a megfelelő összehasonlítási alapot azonban ez esetben a legtöbb háztartásba eljutó csatornák híradói jelentik. A kontrollként megvizsgált M1 hírműsorai alapján kiderül, hogy a közszolgálati csatorna esti híradója is mindössze kétszer foglalkozott az MMA-üggyel: 2012. november 26-án rövid hírben említi a Műcsarnok igazgatójának lemondását, 2013. január 22-én pedig a magyar kultúra napja összefüggésében idézi az MSZP kritikáját a kormány kultúrpolitikájával és MMA-t érintő jogszabályváltozásokkal kapcsolatban, valamint az Országgyűlés Kulturális és Sajtóbizottságának akkori elnöke, a fideszes Cser-Palkovics András közleményét, amely szerint az önálló költségvetési fejezetben szereplő MMA a magyar kultúra forrásait gazdagítja. További MMA- említés, hogy az M1 déli híradója 2012. december 19-én beszámol a mosonmagyaróvári Gyurkovics Tibor-emlékszoba megnyitásáról, amelyre hárommillió forintot nyert a Mosonmagyaróvári Múzeum Alapítvány az akadémia pályázatán. (Hozzá kell tenni, hogy az M1 háttérműsorai – *Ma Reggel*, *Az Este* – ennél jóval nagyobb arányban foglalkoztak az üggyel, a fenti megállapítások csak a Híradóra vonatkoznak.)

Mindez számszerűsítve a következőképpen összegezhető:

Vizsgált tévécsatornák	Az MMA-ügy említése a híradókban	Az MMA egyéb említése a híradókban
RTL Klub	3	0
TV2	0	0
M1*	2	1
Összesen	5	1

* Kontrolltényezőként szerepel a két kereskedelmi csatorna mellett.

Az adatok alapján elmondható, hogy az MMA-ügy elenyésző mértékben vagy egyáltalán nem jelent meg a két nagy kereskedelmi csatorna híradóiban, bár ebben nem mutatkozott lényeges eltérés a közszolgálati csatorna esti híradójához képest. Egy konkrét hír kapcsán érdemes kitérni a nagy kereskedelmi, valamint a kisebb közéleti televíziók – Hír TV, ATV

– hírszerkesztési gyakorlatának különbségére. Balog Zoltán miniszter 2013. február 15-i lovasberényi sajtótájékoztatóján jelentette be hivatalosan az EMMI-t érintő vezetőváltásokat, köztük L. Simon László kultúráért felelős államtitkár menesztését, amit a sajtó egy része az MMA-üggyel hozott kapcsolatba. Míg a Hír TV és az ATV aznap esti híradóiban hangsúlyos utalás található erre az összefüggésre – olyan formán, hogy idézik L. Simon Lászlót, aki cáfolja, hogy leváltásának oka az MMA-val kapcsolatos konfliktus lett volna –, addig az RTL Klub és a TV2 híradójának aznapi tudósításai egyáltalán nem említik az MMA-t (ahogyan egyébiránt az M1 híradója sem). Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy mivel az MMA-ügy az utóbbi csatornák híradóiban nem épült fel „ügyként”, nehezebb lett volna kontextualizálni, pontosan mit is cáfol a volt államtitkár (bár az RTL Klub esetében erre meglett volna a lehetőség, tekintettel a szóban forgó hét két korábbi, ehhez kapcsolódó híradására).

A fenti adatok – csekély mennyiségükből adódóan – messzemenő következtetések levonására nem alkalmasak, de erőteljes kontrasztként szolgálnak a politikai sajtó elemzése során nyert adatok mellett. Szembetűnő, hogy az MMA-ügy a TV2 horizontján gyakorlatilag nem létezik, de a kis számú említés miatt az RTL Klub esetében is könnyen előfordulhat, hogy a csatorna híradójának nézői egyáltalán nem találkoztak vele. Az RTL Klub három tudósításából kettő rövid hír, s csupán egy tartalmaz képbevételeket, ami csökkenti az adott híradások súlyát, illetve korlátozza megjegyezhetőségüket. A híradások meglehetősen esetlegesen kiválasztottnak tűnnek az MMA-hoz kapcsolódó hírek közül, az ügynek csupán két mozzanatára koncentrálnak, annak kibontakozására nem adnak lehetőséget. Összességében nem túlzás azt állítani, hogy az MMA-ügy csak a politikai sajtóban válik „ügygé”, a kereskedelmi híradókban nem jelenik meg éles kontúrokkal rendelkező, önálló közéleti kérdésként.

Bizonyos értelemben párhuzamos tájékoztatási univerzumok működésének lehetünk szemtanúi: az egyikben az MMA-ügy a meghatározó politikai konfliktusok közé tartozik, a másikban szinte nyomát se találni. Az, hogy az MMA-ügy a kereskedelmi híradókban nem vált „ügygé”, arra enged következtetni, hogy általában csekély hírértékkel bír a kereskedelmi és bulvármédia körében, még akkor is, ha bizonyos mozzanatai – konfliktusos, sőt időnként botrányos jelleg, ismertebb közszereplők

(pl. színészek) felbukkanása, a mémgenerálás jelensége – erre akár alkalmassá is tehetnék. Ennek okaira a jelen elemzés alapján nem lehet következtetni, arra viszont igen, hogy az MMA-ügy mint „ügy” elsősorban azok számára létezik, akik döntően a politikai sajtóból tájékozódnak, és az átlagosnál nagyobb politikai, illetve kulturális érdeklődéssel bírnak. Ennek a rétegnek a csekélyebb aránya miatt viszont erősen kérdéses, hogy össz társadalmilag ismert, széles közérdeklődésre számot tartó ügyről beszélhetünk-e. Az utóbbi kérdés eldöntéséhez hozzájárulhat az Intézet megbízásából készült, az MMA-val és a Múcsarnokkal kapcsolatos közvélemény-kutatás.

3. Az MMA-ügyben végzett közvélemény-kutatás

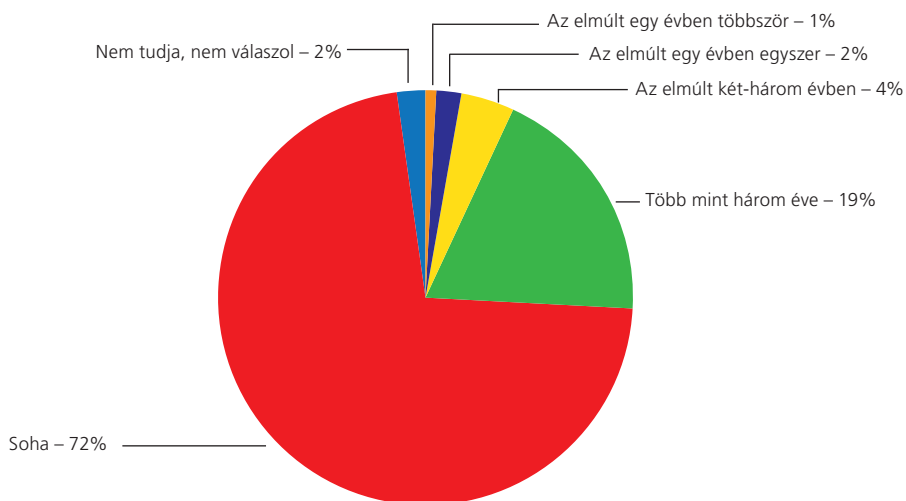
Az alábbi közvélemény-kutatást az Örökség Kultúrpolitikai Intézet megbízásából az Ipsos Zrt. készítette, március havi omnibusz-kutatása keretében. Az adatfelvételre a fenti sajtóelemzés tárgyidőszakát követően, március 1–7. között került sor 1000 fős, a felnőtt magyar lakosságot reprezentáló mintán (a mintában szereplő személyek összetételi aránya a legfontosabb társadalmi-demográfiai mutatók tekintetében megfelel a teljes 18 éven felüli népesség összetételének). Ennek következtében a statisztikai hibahatár a teljes népességre vonatkozóan legfeljebb +3,2%. Az adatfelvétel standardizált kérdőíves módszerrel, személyes megkereséssel készült.²⁶

3.1. A közvélemény-kutatás eredményei

A kutatás az alábbi három kérdésre kereste a választ:

26 Az adatok feldolgozásában nyújtott segítségéért Hack-Handa Józsefnek tartozunk köszönettel.

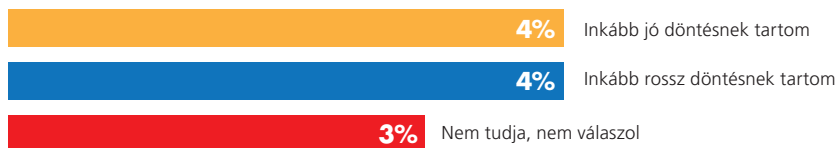
1. Mikor járt utoljára a Múcsarnokban?

2. Hallott-e arról, hogy a Múcsarnok a Magyar Művészeti Akadémia tulajdonába kerül?

3. Mi a véleménye arról, hogy a Múcsarnok a Magyar Művészeti Akadémia tulajdonába kerül?*

* A kérdést csak azoknak tették fel, akik hallottak a Múcsarnok átadásáról. A válaszok a teljes népesség arányában szerepelnek.

A válaszok alapján elmondható, hogy saját bevallása szerint a felnőtt lakosság nagyjából egynegyede járt már a Múcsarnokban. A megkérdezettek 7%-a állította, hogy az elmúlt három év során járt az intézményben; azoknak az aránya, akik az elmúlt egy évben keresték fel a Múcsarnokot, 3% volt, s ennek egyharmada – a felnőtt lakosság 1%-a – állította azt, hogy az elmúlt év során több alkalommal is járt az intézményben.²⁷

Arról, hogy a Múcsarnok várhatóan a Magyar Művészeti Akadémia tulajdonába kerül, a válaszadók 11%-a hallott, de 3%-uk nem tudott vagy nem akart véleményt formálni erről az intézkedésről. Ez azt jelenti, hogy a felnőtt lakosság 8%-ának van markáns véleménye a kérdésről: mind a döntést támogatók, mind az azt ellenzők 4–4%-nyian vannak. A két csoport nagysága között nincs statisztikailag igazolható különbség.

Akik az elmúlt három évben jártak a Múcsarnokban, az átlagosnál jóval tájékozottabbak az ügyben: 42%-uk hallott a tervezett tulajdonosváltásról. De akik régebben – több mint három éve – jártak az intézmény-

27 Az elmúlt három évben a Múcsarnokot felkeresők 7%-os aránya a teljes népességre vetítve valamivel több mint félmillió főt jelent, ezért ezt az adatot érdemes óvatosan kezelni. Az állami fenntartású muzeális intézmények és kiállítóhelyek belépőjegyeit forgalmazó Jegymester Kft. adatai alapján a Múcsarnok látogatószáma ebben az időszakban nagyjából 93 000 fő volt (ebből a 2013. első negyedévi szám becsült adat), s ebben az ingyenes belépőjegyek egy része is megjelenik. A jelentős eltérést a statisztikai hibahatár önmagában nem magyarázza, ezért egyéb tényezőket is figyelembe kell venni: egyfelől számolni kell a feltételezett elvárásokhoz való igazodás jelenségével – bár ez egy kortárs képzőművészeti kiállítóhely esetében valószínűleg kevésbé meghatározó, mint más nagy kulturális intézmények esetében lenne –, másfelől elképzelhető, hogy a válaszadók egy része az adatfelvétel során egyszerűen összetévesztette a kérdésben szereplő múzeumot egy másik intézménnyel. Abban azonban egyértelmű korreláció mutatkozik, hogy akik azt állítják, hogy az elmúlt három évben jártak a Múcsarnokban, nagyobb arányban hallottak az intézmény tervezett tulajdonosváltásáról.

ben, azok között is minden negyedik megkérdezett hallott a változásról. Ezzel szemben azok, akik soha nem jártak a Múcsarnokban, jóval kisebb arányban tudnak a tulajdonosváltásról, mindössze 5%-uk hallott róla.

A Múcsarnokkal kapcsolatos változást illetően az átlagosnál nagyobb mértékben tájékozottak a diplomások (39%), a Budapesten élők (28%), a magas társadalmi státusúak (28%), valamint a 60 év felettiek (17%) és ezzel összefüggésben a nyugdíjasok (16%). A tulajdonosváltásról tudomással bíró csoport összetétele eszerint jelentősen eltér a felnőtt magyar lakosság társadalmi megoszlásától: akik hallottak arról, hogy a Múcsarnok a Magyar Művészeti Akadémia tulajdonába kerül, azoknak 45%-a diplomás, 38%-a 60 év feletti – összesen 57%-a 50 év feletti –, 43%-a pedig budapesti lakos. Ezeket a társadalmi-demográfiai jellemzőket együtt kezelve megállapítható, hogy a Múcsarnok tervezett tulajdonosváltásáról a budapesti, legalább 50 éves diplomások kilenczede hallott, szemben a lakossági átlag bő egytizedével. Más megközelítésben ez a csoport a felnőtt lakosság 2,5%-át teszi ki, a tulajdonosváltásról tudomással rendelkezőknek viszont közel egyötödét (18%-át).

Az átlagosnál jóval magasabb, három-négytizednyi a tájékozottak aránya azok körében, akik az oktatás, a kultúra vagy a gazdasági szolgáltatások területén dolgoznak, illetve dolgoztak. A tulajdonosváltással kapcsolatos hír ismertségét befolyásolja az is, ki milyen mértékben tájékozódik az internet igénybevételével: aki soha nem használ internetet, jóval kisebb arányban értesült erről a hírről (8%), mint aki naponta vagy majdnem naponta teszi ezt (16%). Az internethasználat gyakoriságát azonban nemcsak az életkor, hanem a társadalmi státus is jelentősen befolyásolja, így a magasabb iskolai végzettség és a jobb anyagi helyzet közvetve az internethasználat révén is hozzájárul a jobb tájékozottsághoz.

3.2. Következtetések

A korábbi sajtóelemzésben vizsgált híradások nyomán elmondható, hogy míg az MMA-ügyet a politikai sajtó fontos közéleti kérdésként reprezentálta, addig a nagy kereskedelmi televíziók híradóiban jóval csekélyebb figyelmet kapott, sőt akár meg sem jelent önálló hírként, amiből arra lehet

következtetni, hogy az ügy nem rendelkezett különösebb hírértékkel a kereskedelmi és a bulvármédia körében. Az, hogy a nyilvánosságnak ez a ketőssége milyen hatással bír az MMA és a Műcsarnok-ügy társadalmi ismertségére, jól szemléltethető a fenti közvélemény-kutatási adatok révén. Ebből pedig nem csak a konkrét ügyre, és nem is csak általában a kultúrpolitikára nézve lehet levonni bizonyos következtetéseket.

Azok számára, akik rendszeresen a politikai sajtóból tájékozódnak, akár meglepő is lehet az az eredmény, amely szerint a felnőtt magyar lakosság 11% hallott az ügyről, és mindössze 8%-ának van arról határozott véleménye. Az, hogy ez az arány mennyire tűnik alacsonynak, természetesen nézőpont kérdése. Az MMA és a Műcsarnok ügye mint (magas)kulturális kérdés önmagában bizonyosan nem tarthatna számot széles közfigyelemre, ezért ebben a tekintetben a 11%-os ismertség nem mondható csekélynek. Ha azonban abból indulunk ki, hogy a politikai sajtóban erősen reprezentált, karakteres és konfliktusos ügyről van szó, amely természetszerűleg összekapcsolódhatott más, a humán területet érintő híradásokkal – például 2012 decemberében a felsőoktatás átalakításával kapcsolatos hírekkel –, és ennek következtében a művészeti szféra behatóbb ismerete híján is alkalmat adhatott a politikai identifikációra, akkor ez az elérési arány valóban alacsonynak tűnik. Különösen, ha például azoknak az arányához viszonyítjuk, akik azt állítják, hogy már jártak a Műcsarnokban (26%), így kulturális kérdések iránt feltehetőleg valamivel érdeklődebbek a többi megkérdezettnél.²⁸

Az MMA-ügyről határozott véleménnyel rendelkezők csekély aránya egyenesen következik annak viszonylag alacsony ismertségéből, s mivel a válaszadók kis száma miatt ebben a vonatkozásban nagyobb hibahatárral kell számolni, az ügy értékelésére nézve messzemenő következtetéseket nem lehet levonni. Ami bizonyossággal megállapítható, hogy az a csoport, amely markáns véleménnyel rendelkezik, megosztott ebben a kérdésben. A negatív híreknek a sajtóelemzés által is kimutatott túlsúlya nagyobb ismertség esetén a negatív értékelés nagyobb arányát valószínűsítene, de mivel feltehetően főként azok formáltak véleményt a kérdéssről, akik a politikai sajtóból tájékozódnak, álláspontjukat meglévő politikai preferen-

28 Még akkor is, ha a válaszadók egy része feltételezett elváráshoz igazodott vagy más intézménnyel tévesztette össze a Műcsarnokot. Ehhez lásd az előző lábjegyzetet.

ciájuk alapvetően befolyásolhatta. A kutatás a pártpolitikai preferenciákra azonban nem terjedt ki, így erre nézve nem vonhatók le belőle további következtetések, ahogyan arra nézve sem, befolyásolta-e ezen arányokat az a tény, hogy a kormányoldalhoz közelebb álló sajtó egy része sem kizárólag pozitív megközelítésben számolt be erről a témáról.

Bár a közvélemény-kutatás nem tartalmazott a médiafogyasztási szokásokra vonatkozó konkrét kérdéseket, így ennek alapján nem beszélhetünk egyértelmű korrelációról, a Múcsarnok tervezett tulajdonosváltásával kapcsolatos hír alacsony ismertsége kétségtől összefüggésbe hozható a kereskedelmi médiumok figyelmének hiányával. Az legalábbis egyértelműen megállapítható, hogy egy konkrét ügy, amely kizárólag a politikai sajtóban épült fel – mégoly hangsúlyos – „ügyként”, a kereskedelmi médiumok híradásaiban ellenben nem, a felnőtt lakosságnak mindössze egytizedét volt képes elérni. Az alacsony ismertség nem tudható be kizárólag a téma kulturális-kultúrpolitikai jellegének, hiszen ha ez jelentene befogadási nehézséget, az elérési arány vélhetően nagyobb, az értékelési hajlandóság pedig kisebb lenne.²⁹ Ez a tényező inkább arra adhat magyarázatot, miért ment át sokkal kevésbé az MMA-ügy a kereskedelmi médiumok „szűrőjén”, mint a politikai sajtóén.

Összegzésképpen megállapítható, hogy az MMA-ügy nem vált társadalmi szinten meghatározó politikai kérdéssé; a felnőtt lakosságnak mindössze egytizede hallott a Múcsarnok tervezett átadásának – az ügy szempontjából központi – híreről, s annak 8%-a rendelkezik erről markáns véleménnyel. A sajtóelemzés és a közvélemény-kutatás együttesen arra enged következtetni, hogy ennek egyik alapvető oka az lehet, hogy bár a politikai sajtó kiemelten foglalkozott a kérdéssel, az a kereskedelmi médiumok híradásaiban hangsúlytalan maradt. Ez pedig minden bizonnyal nem csak a kulturális-kultúrpolitikai témák sajátossága; a kutatás alapján az az általánosabb hipotézis is megfogalmazható, hogy abból,

29 Jogosnak tűnik az a felvetés, hogy például a diplomások, különösen a budapesti diplomások eleve fogékonyabbak az MMA- és a Múcsarnok-ügyre, ezért emlékeznek közülük többen az ehhez kapcsolódó hírekre. Hozzá kell azonban tenni, hogy társadalmi-kulturális okokból feltételezhető, hogy az a csoport, amely a legnagyobb arányban értesült a Múcsarnok tulajdonosváltásáról, vagyis a budapesti, 50 év feletti diplomások csoportja az országos nyomtatott napi- és hetilapok olvasóközönségének jelentős részét teszi ki. Így a nagyobb elérési arány körükben vélhetően nemcsak ezen „fogékonyságnak” tudható be, hanem annak is, hogy jóval nagyobb eséllyel találkoztak az MMA-val és a Múcsarnok tulajdonosváltásával kapcsolatos hírekkel.

hogy egy-egy szakterület kérdései kiemelt figyelmet kapnak a politikai és a szaksajtóban, még nem következik magától értetődően, hogy széles közfigyelemre számot tartó ügy válik belőlük – ehhez többek között a kereskedelmi médiumok „ingerküszöbének” átlépésére is szükség van.³⁰

30 Ennek a hipotézisnek az igazolása természetesen további kutatásokat igényelne, ahogy az a kérdés is megérdemelné az elemző figyelmet, milyen elvek szerint kerül be egy-egy kulturális, illetve kultúrpolitika téma a kereskedelmi médiumok látókörébe.